

Головко Володимир
Палій Олександр
Черевко Оксана
Янішевський Сергій

РЕВОЛЮЦІЯ ГІДНОСТІ 2013-2014 рр. ТА АГРЕСІЯ РОСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ

Науково-методичні матеріали

*За загальною редакцією
Павла Полянського*

УДК 323.272+327.5«2013/2014»(072)

ББК 66(4Укр)Я7

Р32

Рекомендовано Міністерством освіти і науки України
(лист МОН України № 1/11-5018 від 07.04.2015 р.)

Авторський колектив:

Головко Володимир, кандидат історичних наук — розділ 3;

Палій Олександр, кандидат історичних наук — розділ 1;

Черевко Оксана, кандидат історичних наук — розділ 4;

Янішевський Сергій, кандидат історичних наук — розділ 2.

За загальною редакцією кандидата історичних наук
Павла Полянського

Р32 Революція Гідності 2013–2014 рр. та агресія Росії проти України :
наук.-метод. матер. / Головко В., Палій О., Черевко О., Янішевський С. ;
за заг. ред. П. Полянського. — К. : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2015. —
36 с.

ISBN 978-617-658-009-6.

УДК 323.272+327.5«2013/2014»(072)

ББК 66(4Укр)Я7

© В. Головко, О. Палій, О. Черевко, С. Янішевський, 2015
ISBN 978-617-658-009-6 © Київський університет імені Бориса Грінченка, 2015

ЗМІСТ

Слово до вчителя	4
Євромайдан	5
Україна після перемоги Євромайдану (кінець лютого—листопад 2014 р.)	15
Україна в умовах військової агресії Росії	19
Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом як призвідник Революції Гідності	28
Додаткова література	33

Слово до вчителя

Шановний вчителю!

Починаючи з осені 2013 р., в Україні відбуваються революційні зміни. Громадяни відстояли права людини і демократичні свободи, зроблені реальні кроки на шляху до європейської інтеграції. Разом із тим Україна стала об'єктом російської агресії: тимчасово окупований Крим, військовослужбовці та найманці з Російської Федерації вторглися на Донбас. Багато подій вже стали історією, інші ще тривають, а відтак перед вчителями постала надскладна проблема: як викладати учням неоднозначні та трагічні події 2013–2014 рр.

Усвідомлюючи складність та важливість цієї проблеми, авторський колектив пропонує для вас науково-методичні матеріали «Революція Гідності 2013–2014 рр. та агресія Росії проти України». Вони, за нашим задумом, можуть слугувати своєрідною платформою для синхронізації індивідуальних історій багатьох людей та історії країни в цілому. Виклад деяких сюжетів може видатися дискусійним, що природно у випадках, коли аналізуються драматичні, ще свіжі у пам'яті події нещодавнього минулого й сьогодення.

Науково-методичні матеріали розроблялися за проблемно-хронологічним підходом й сфокусовані на чотирьох аспектах: 1) Революція Гідності та Євромайдан як прояви прямої демократії (розділ підготовлено Олександром Палієм); 2) події кінця лютого—листопада 2014 р., коли в умовах економічної кризи та російської агресії відбулися демократичні вибори та було повністю переформатовано владні інституції (розділ підготовлено Сергієм Янішевським); 3) втручання у внутрішні справи України з боку Російської Федерації (розділ підготовлено Володимиром Головком); 4) Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом (далі — Угода), відмова від підписання якої Віктором Януковичем стала причиною масових акцій протесту (розділ підготовлено Оксаною Черевко).

Загальну наукову та методичну редакцію матеріалів здійснив Павло Полянський. Організаційну роботу в процесі підготовки науково-методичних матеріалів забезпечувала Раїса Євтушенко.

Наприкінці наведено орієнтовний перелік літератури та історичних сайтів, що можуть стати додатковими джерелами інформації для висвітлення теми.

Авторський колектив відкритий до діалогу та конструктивної дискусії. Пропозиції, зауваження, відгуки можна надсилати на електронну адресу: ukrainian_revolution@gmail.com

Євромайдан

Початок Євромайдану. 21 листопада 2013 року за кілька днів до саміту «Східного партнерства» у м. Вільнюс, де мала бути підписана Угода про асоціацію України з Євросоюзом, уряд М. Азарова ухвалив рішення призупинити підготовку до її підписання. Це було неочікувано, адже упродовж трьох попередніх років влада визнавала, що асоціація з ЄС — стратегічна мета нашої держави.

Ідею європейської інтеграції України загалом підтримувала більшість громадян. Вони навіть були згодні миритися з режимом В. Януковича, але за умови продовження курсу на євроінтеграцію. Відмова ж від Угоди зруйнувала крихкий суспільний компроміс.

Водночас стверджувати, що саме непідписання Угоди призвело до Євромайдану і Революції — неправильно, причини були більш глибокими:

- загроза втрати Україною державного суверенітету внаслідок втягування країни до Митного та Євразійського союзів — об'єднань, в яких домінує Росія;
- економічні проблеми (табл. 1);
- корупція у владі, що досягла всеосяжних масштабів;
- згортання політичних свобод, політичні репресії;
- безправ'я громадян перед чиновниками, безкарність представників влади та їхнього оточення.

Таблиця 1

Стан економіки України за президентства В. Януковича

Роки	Приріст ВВП (%)	Приріст промислового виробництва (%)
2010	4,1	11,2
2011	5,2	8
2012	0,2	-0,5
2013	-1,1	-4,2

Джерело: Світовий банк.

Події розвивалися дуже швидко. Так, увечері 21 листопада декілька журналістів та громадських активістів вийшли на майдан Незалежності у Києві та поширили в соціальних мережах заклик

Початок Євромайдану
(фото Е. Добриніна, COOP Media)

домагатися підписання Угоди. Після опівночі на Майдані зібралося вже до півтори тисячі осіб. Це були переважно журналісти та молодь. До них невдовзі приєдналися студенти столичних університетів, а згодом почали прибувати й незгодні з регіонів. Удень на Майдані лунали виступи та пісні; ночувати залишилися кількасот осіб. Пізніше, 24 листопада, у мирній ході та мітингу на Європейській площі взяли участь вже понад 100 тис. осіб.

Акція студентів, які постійно залишалися на Майдані, не була заборонена судом і відбувалася відповідно до Конституції України. Однак 30 листопада о 4 ранку загони міліції «Беркут» раптово атакували студентів. Їх били кийками, закидували вибуховими пакетами, поранених били ногами, тягли по землі, переслідували на вулицях. Загалом було поранено близько 80 осіб. Частина мітингувальників врятувалася на території Михайлівського монастиря.

Брутальну розправу влада намагалася виправдати необхідністю... встановити новорічну ялинку. Дії правоохоронців шокували, адже нічого подібного раніше в Україні не траплялося. Після цього тисячі киян спонтанно вийшли на протести з дітьми, щоб показати: їм не потрібна «кривава ялинка» (після мовного ляпу Януковича її почали називати «йолкою»). Своєю чергою М. Азаров назвав студентів «озброєними провокаторами». Однак під тиском громадськості Генеральна прокуратура була змушена відкрити (формально) кримінальну справу за перевищення службових повноважень проти другорядних чиновників, відводячи удар від найвищих можновладців.

1 грудня на вулиці столиці вже вийшли від кількох сот тисяч до півтора мільйона осіб.

Суть Євромайдану (таку назву отримало громадське зібрання противників режиму) полягала навіть не у виборі між Європейським Союзом (ЄС) та Росією, а в обстоюванні людської гідності, громадянських прав та свобод. Відтак події зими 2013–2014 рр. увійшли в історію нашої країни як Революція Гідності.

Тим часом опозиційні до В. Януковича політики на вічі 1 грудня оголосили про створення «Штабу національного спротиву». Упродовж дня відбулися сутички між протестувальниками і силовиками біля Адміністрації Президента, що частково були викликані діями провокаторів. Останні отримали завдання перевести мирний протест у насильницьку форму, зменшити його масовість та дати В. Януковичу привід виправдати репресії. Однак громадським активістам та опозиційним політикам вдалося утримати протестувальників від насильницьких дій. Майдан Незалежності став центром мирного спротиву. Були зведені намети, де цілодобово перебували протестувальники з усієї країни. Спочатку намети були незахищені, однак уже після перших штурмів Євромайдан став перетворюватися на своєрідну фортецю, оточену барикадами з підручних матеріалів: дощок, дротів, автомобільних шин, мішків з піском.

Мирне «стояння», коли люди лише захищалися, тривало майже два місяці — до середини січня 2014 р. У центрі столиці утворилася подоба Січі. Тут було заборонене спиртне, а ліки та харчі безкоштовно приносили не тільки кияни, а й усі небайдужі українці, доставляли волонтери. Люди з усієї країни жертвували гроші та необхідні речі на Євромайдан, що утворився в столиці. Свідченням мирного характеру протистояння стало

Будування барикад на Майдані, грудень 2013 р.
(фото Е. Добриніна, COOP Media)

те, що у центрі Києва всі установи, включно з банками, кафе тощо, працювали як зазвичай. Також не було зафіксовано жодних випадків мародерства попри те, що через Майдан у ці місяці перейшли мільйони людей.

8 грудня 2013 р. у Києві було знесено пам'ятник Володимирі Леніну. Відтоді країною поширився «ленінопад» — демонтаж пам'ятників Леніну як символ прощання з диктатурою та імперією.

Тим часом режим В. Януковича активізував репресії. Спочатку в регіонах, а згодом і в столиці почали переслідувати протестувальників. У репресіях брали участь міліція та «тітушки» — наймані погромники. Було скалічено і побито тисячі активістів. Паралельно режим намагався створити подобу Євромайдану — «Антимайдан», аби імітувати громадську підтримку влади. Так, на початку грудня 2013 року до Києва було звезено кілька тисяч осіб. Табір «Антимайдану» розташувався у Маріїнському парку, поблизу Верховної Ради.

«Ленінопад» у Хмельницькому
(фото Wikipedia)

Спроби розгону Євромайдану. 10 грудня В. Янукович у присутності іноземних дипломатів публічно пообіцяв не застосовувати сили проти мирних зібрань. І тієї ж ночі силові підрозділи здійснили напад на Євромайданівців. Дзвони Михайлівського собору кликали киян на допомогу. На цей тривожний заклик відразу відгукнулися тисячі мешканців столиці. Водії підбирали у свої автомобілі тих, хто серед ночі йшов на Майдан пішки, більшість таксистів безкоштовно доправляли мітингувальників до центру. Вранці, коли почало працювати метро, кияни ще більшими потоками почали стікати на Євромайдан. Напад було відбито. У цей же час до міста потягами й автотранспортом почали прибували тисячі мешканців з інших областей.

13 грудня В. Янукович про людське око організував «круглий стіл» за участю опозиції. Однак Євромайдани швидко поширювалися країною. Вони виникли в усіх регіонах, включно з Кримом і Донбасом.

Одночасно сформувався Автомайдан — колони активістів-протестувальників на власних авто пікетували приміщення судів і прокуратур, навідувалися до резиденції В. Януковича у Межигір'ї та помешкань інших урядовців, відвозили поранених, доставляли допомогу на Майдан.

«Диктаторські закони». Із метою залякати учасників акції протесту влада погрожувала застосувати проти них зброю. Так, уряд ухвалив рішення про збільшення кількості бійців спецпідрозділів «Беркут» і «Грифон» вшестеро — до 30 тис.

16 січня 2014 р. підконтрольна В. Януковичу більшість у Верховній Раді у брутальний спосіб ухвалила «диктаторські закони», які фактично вводили заборону на будь-яку незалежну від влади громадсько-політичну та журналістську діяльність. Як свідчать записи відеозйомки, за ці закони проголосувала лише третина парламенту. Голоси депутатів навіть не рахували. Попри це В. Янукович покwapом підписав репресивні закони. Згідно з ними було заборонено їздити колонами понад п'ять автомобілів, обмежено свободу діяльності інтернет-ЗМІ, запроваджено арешт за організацію мітингу, тюремне ув'язнення до 2 років за звичайний груповий протест, за носіння захисного шолома, за встановлення намету, арешт до 15 діб за благодійну допомогу протестувальникам. За блокування маєтків чиновників та політиків передбачалося ув'язнення до 6 років. Виготовлення та розповсюдження екстремістських матеріалів у ЗМІ чи Інтернеті мало каратися штрафом у розмірі до майже 14 тис. грн або обмеженням волі чи ув'язненням на строк до 3 років. При цьому під «екстремістську» можна було підвести практично усю громадсько-політичну діяльність. Для відвідування футбольних матчів потрібна була повна ідентифікація вболівальника, аби на матчах не лунали антивладні гасла. Ускладнювалося ввезення в Україну і використання безпілотних літальних апаратів, аби з них не знімали маєтки чиновників. Натомість влада вирішила роздавати бойову зброю не лише працівникам міліції, суддям, прокурорам, але і їхнім родичам.

Реакція громадян не забарилася. 19 січня, протестуючи проти «диктаторських законів», частина мітингарів рушила до Верховної Ради. Шлях до урядового кварталу перекрили бійці підрозділу «Беркут» та внутрішніх військ. На вулиці Грушевського, поблизу стадіону «Динамо» ім. Валерія Лобановського, відбулися численні зіткнення. Проти беззбройних людей були застосовані не лише кийки та щити, а й сльозогінні гази, травматична автоматична

Майдан у вогні, лютий 2014 р.
(фото Reuters)

зброя. За кілька днів уряд офіційно дозволив застосовувати проти людей газові і світло-шумові гранати, а також поливати їх із водометів на сильному морозі, що заборонено міжнародними конвенціями. У результаті цих протистоянь сотні євромайданівців були поранені й обморожені. Щоб хоч якось захиститися від куль «беркутівців», мітингарі почали підпалювати автомобільні шини. Їдкий чорний дим застелив Майдан. Було важко дихати. У силовиків летіли петарди, запалювальні суміші у пляшках — «коктейлі Молотова»¹, каміння, палиці тощо.

Протистояння на вулиці Грушевського дійшло апогею 22 січня. Того дня бойовими кулями було вбито українця вірменського походження Сергія Нігояна, етнічного білоруса Михайла Жизневського та смертельно поранено Романа Сеника.

Поранень зазнало понад тисячу мітингарів. Міліція та «тітушки» нападали на активістів біля лікарень. Пізніше їх знаходили побитими,

¹ «Коктейлем для Молотова» фінські військові назвали пляшки із запалювальною сумішшю, які використовували проти радянської бронетехніки під час відбиття агресії СРСР проти Фінляндії у 1939–1940 рр., названі за ім'ям тогочасного наркома закордонних справ СРСР В'ячеслава Молотова. Згодом назва спростилася до «коктейль Молотова».

Відновлення барикад на майдані Незалежності
та вул. Грушевського, 20 лютого 2014 р.
(фото В. Головка)

скаліченими або у в'язниці. Зранку 22 січня у лісі під Києвом зі слідами тортур було знайдено львів'янина Юрія Вербицького — активіста Майдану, якого викрали просто з лікарні, катували й залишили помирати на морозі.

Влада стягнула до Києва тисячі «тітушок», які підпалювали автомобілі й нападали на людей із державною символікою на одязі. У Києві втричі зросла кількість підпалів, пограбувань і викрадень автомобілів. Оскільки міліція залишалася бездіяльною, то кияни почали створювати загони для патрулювання міста.

Насильство поширилося регіонами. У Запоріжжі в ніч на 27 січня були жорстоко побиті сотні активістів Євромайдану, те ж саме відбувалося і в Дніпропетровську.

29 січня після переговорів між В. Януковичем та лідерами опозиційних фракцій було ухвалено закон про амністію та відправлено у відставку уряд М. Азарова.

«**Небесна сотня**». Тим часом за планом операції, розробленої владою, під кодовою назвою «Бумеранг», понад 22 тис. бійців внутрішніх військ і міліцейських спецпідрозділів мали знищити Євромайдан. З'явилося повідомлення, що до розроблення операції причетні російські спецслужби. Центр Києва і під'їзди до міста було заблоковано для транспорту, роботу метро зупинено, громадські заклади в центрі столиці зачинено. Багатотисячний Євромайдан також був блокований.

18 лютого близько 10 тис. людей рушило до Верховної Ради з вимогою конституційних змін та покарання силовиків-злочинців. На демонстрантів на вул. Інститутській і у Маріїнському парку напав «Беркут» і «тітушки», було вбито й поранено десятки людей. Ввечері спецпідрозділи, використовуючи бронетехніку, розпочали штурм Євромайдану одночасно з двох напрямків — з боку Європейської площі та з вулиці Інститутської. Будинок профспілок, де розташувався штаб Євромайдану, було підпалено. Безперервний штурм тривав протягом 17 годин. Мітингувальники стійко відбивалися камінням та пляшками із запалювальною сумішшю. Наступ проти Євромайдану захлинувся.

Під враженням подій, що відбувалися у Києві, населення в інших регіонах України почало захоплювати адміністративні будівлі. З'явилися нові жертви у Черкасах та Хмельницькому. В. Янукович оголосив «перемир'я». Воно тривало недовго. Вже 20 лютого снайпери відкрили вогонь. Було вбито десятки людей. «Беркут» почав відступати з вул. Грушевського. У цей же час було оголошено

про «евакуацію» Верховної Ради і уряду. Таким чином влада намагалася заманити майданівців у пастку. Її метою було спровокувати розгром Верховної Ради, щоб, з одного боку, виправдати розстріл Майдану, а з іншого — паралізувати парламент — єдиний орган влади, що міг виступити проти диктатури Януковича. Майданівці не пішли на штурм Верховної Ради. Вони рушили малими групами вул. Інститутською услід за відступаючим «Беркутом». По беззбройних людях із дахів будинків відкрили вогонь на ураження снайпери і автоматники. Ці моторошні кадри розстрілу майданівців, озброєних дерев'яними чи алюмінієвими щитами та пластиковими касками, облетіли увесь світ.

Загалом від початку Революції Гідності було вбито понад сотню цивільних громадян. Пізніше їх почали називати «Небесною сотнею».

Повалення режиму В. Януковича. 20 лютого вирішення політичної кризи перейшло до парламенту. Під тиском Майдану депутати пізно ввечері 236 голосами засудили насильство, яке призвело до загибелі мирних громадян, та заборонили проведення «анти-терористичної операції» СБУ і використання зброї. «Беркутівців» та інших силовиків Верховна Рада зобов'язала повернутися у місця дислокації.

21 лютого на переговорах з опозицією за участю представників Франції, Німеччини й Польщі В. Янукович погодився негайно відновити дію Конституції 2004 р., що обмежувала права президента, й восени цього ж року провести дострокові президентські вибори. Уранці 22 лютого стало відомо, що резиденція у Межигір'ї, в якій мешкав В. Янукович, спорожніла. Прихопивши певну частку статків, він квалітивно втік, так і не підписавши зміни до Конституції, чим зірвав власноруч підписану угоду. Прибічники Януковича один за одним почали зрікатися його, називаючи тираном і злочинцем. Після втечі В. Януковича Верховна Рада 328 голосами прийняла постанову, в якій зазначалося: «Встановити, що Президент України В. Янукович в неконституційний спосіб самоусунувся від здійснення конституційних повноважень та є таким, що не виконує свої обов'язки», й відновила дію Конституції в редакції 2004 р.

У лютому 2015 р. Верховна Рада ухвалила Закон України «Про позбавлення Віктора Януковича звання Президента України».

Отже, здобутками Революції Гідності стали:

- збереження державного суверенітету України;
- ліквідація диктатури в результаті скасування «диктаторських законів», відновлення основних демократичних свобод;

- ліквідація корумпованого режиму В. Януковича;
- відновлення руху України до європейських стандартів життя і демократичних свобод;
- презентація України у світі як країни громадян з високим почуттям гідності;
- зростання ідей патріотизму та солідарності серед громадян України;
- подолання у суспільстві страху перед тиранією та репресіями;
- прискорене завершення формування української політичної влади та громадянського суспільства.

Україна після перемоги Євромайдану (кінець лютого—листопад 2014 р.)

Політична ситуація в Україні після перемоги Євромайдану розвивалася під впливом кількох чинників:

- формування нової парламентської більшості;
- зміна вищого керівництва держави;
- зміна конституційної моделі (відновлення Конституції зразка 2004 р.);
- складна економічна ситуація;
- необхідність забезпечення керованості системою державного управління;
- зовнішня агресія з боку Російської Федерації;
- суспільний запит щодо оновлення влади;
- суспільні очікування радикальних суспільно-політичних та соціально-економічних змін.

У той час, коли у столиці було повалено режим В. Януковича, у Харкові відбувся «з'їзд депутатів усіх рівнів південно-східних областей та Криму». На цьому зібранні було ухвалено резолюцію, в якій піддавалася сумніву законність рішень, прийнятих Верховною Радою. Утім, більшість місцевих депутатів згаданих регіонів утрималася від участі в цьому з'їзді, та й якихось значущих дій щодо виконання ухвалені резолюції з боку учасників не відбулося.

23 лютого обов'язки президента було покладено на Голову Верховної Ради Олександра Турчинова. Також були призначені виконувачі обов'язків Міністра внутрішніх справ, Голови Служби безпеки України, Генерального прокурора України. Основним

завданням перехідної влади було забезпечити дієздатність органів державного управління, що й було виконано щодо всіх органів місцевого самоврядування та органів державної влади (окрім Автономної Республіки Крим та м. Севастополь, а з квітня 2014 р. — Донецької та Луганської областей унаслідок вторгнення в Україну диверсійних груп з Російської Федерації).

Наприкінці лютого 2014 р. офіційно стартувала кампанія з позачергових виборів Президента України. Була сформована нова парламентська більшість у складі п'яти фракцій та депутатських груп. Її основу склали «Батьківщина», «УДАР», «Свобода», до яких приєдналися депутати, які вийшли з фракції Партії регіонів. Був сформований новий уряд на чолі з Арсенієм Яценюком, до складу якого увійшли й деякі активісти Майдану. Склад уряду оголошувався зі сцени Євромайдану.

Нова українська влада була визнана світовою спільнотою. Провідні країни світу, за винятком Росії, заявили про визнання в. о. Президента України і нового прем'єр-міністра як легітимної української влади.

Протягом кінця лютого–квітня було змінено голів місцевих державних адміністрацій, високопосадовців центральних органів державної влади. У багатьох місцевих радах сформувалися нові депутатські більшості, зокрема за рахунок масового виходу депутатів із фракцій Партії регіонів.

25 травня 2014 р. відбулися вибори Президента України та міських голів у Києві, Одесі, Миколаєві, Сумах та інших містах. За результатами президентських виборів уже в першому турі переміг Петро Порошенко (табл. 2). Голосування не вдалося провести лише в Автономній Республіці Крим і м. Севастополь, що на той час уже були окуповані Російською Федерацією, та в окремих районах Донецької і Луганської областей, захоплених терористичними угрупованнями.

Оскільки суспільство вимагало дострокових виборів, то наприкінці серпня 2014 р. Указом Президента України було припинено повноваження Верховної Ради та призначено позачергові вибори народних депутатів України.

У цей час помітною подією у політичному житті країни стало ухвалення Закону України «Про очищення влади», згідно з яким заборонялося обіймати посади в органах державної влади та місцевого самоврядування особам, які своїми рішеннями чи діями сприяли узурпації влади В. Януковичем, а також тим, хто працював на керівних

Підсумки позачергових президентських виборів 2014 р.

Кандидати у Президенти України, які набрали понад 5 %	Відсоток отриманих голосів, %
Петро Порошенко	54,70
Юлія Тимошенко	12,81
Олег Ляшко	8,32
Анатолій Гриценко	5,48
Сергій Тігіпко	5,23

Джерело: Центральна виборча комісія України.

посадах у партійних та комсомольських органах СРСР і радянських спецслужб. Це також була й одна з вимог Євромайдану.

Позачергові парламентські вибори відбувалися 26 жовтня 2014 р. за змішаною виборчою системою: 50 % депутатів обирались за партійними списками, 50 % — в одномандатних округах. Для участі у них були утворені нові політичні сили, а саме: партія «Блок Петра Порошенка», політична партія «Народний фронт», політична партія «Опозиційний блок». Однак, як і під час президентських, парламентські вибори не вдалося провести в тимчасово окупованій Автономній Республіці Крим та в м. Севастополь і на деяких територіях Донецької та Луганської областей.

За підсумками виборів за партійними списками до Верховної Ради потрапило шість політичних сил: партія «Блок Петра Порошенка», політична партія «Народний фронт», політична партія «Об'єднання «Самопоміч»», політична партія «Опозиційний блок», Радикальна партія Олега Ляшка, політична партія Всеукраїнське об'єднання «Батьківщина» (табл. 3).

Склад Верховної Ради оновився більш ніж наполовину: 56 % народних депутатів було обрано до парламенту вперше. Також уперше до Верховної Ради не потрапила Комуністична партія.

Отже, за підсумками виборів було створено коаліцію з п'яти політичних сил: «Народний фронт», «Блок Петра Порошенка», «Самопоміч», Радикальна партія Ляшка та «Батьківщина».

**Підсумки позачергових парламентських виборів 2014 року
(за партійними списками)**

Політична сила	Відсоток набраних голосів, %
Політична партія «Народний фронт»	22,14
Партія «Блок Петра Порошенка»	21,82
Політична партія «Об'єднання "Самопоміч"»	10,97
Політична партія «Опозиційний блок»	9,43
Радикальна партія Олега Ляшка	7,44
Політична партія Всеукраїнське об'єднання «Батьківщина»	5,68

Джерело: Центральна виборча комісія України.

Прем'єр-міністром знову було обрано А. Яценюка — лідера «Народного фронту». До складу уряду увійшли іноземні фахівці, які перед цим отримали українське громадянство.

Проте на тлі позитивних змін, які відбувалися на той час у країні, дестабілізуючим чинником стала агресія Росії, яка фактично розпочалася ще під час Євромайдану й не обмежилася лише територією Криму. Зоною бойових дій стали Донецька та Луганська області. Росія ставила за мету відокремити від України південно-східну частину держави (див. *нижче розділ «Україна в умовах військової агресії Росії»*). Однак завдяки консолідуванню місцевих еліт навколо ідей збереження територіальної цілісності України, недопущення кровопролиття і руйнування соціально-економічного життя виконавча влада зуміла не допустити масових сепаратистських виступів і протиправних дій в інших регіонах. Більше того, мешканці областей Півдня і Сходу України продемонстрували високий рівень патріотизму, готовності захищати свою державу від зовнішньої агресії.

Україна в умовах військової агресії Росії

Втручання Росії у внутрішню та зовнішню політику України. Вересень 2013 — лютий 2014 рр. Одним із провідних напрямів зовнішньої політики Росії після розпаду Радянського Союзу стала реінтеграція пострадянського простору. Для цього використовувалися економічна слабкість пострадянських країн, їхня енергетична залежність від Росії, незавершеність демократичних трансформацій і, як наслідок, політична нестабільність. У цих планах Кремля Україна посідала ключове місце, адже російське керівництво вважало її одним із провідних центрів так званого «русского мира».

У лютому 2003 р. за президентства Леоніда Кучми Україна приєдналася до Єдиного економічного простору (ЄЕП) у складі Російської Федерації, Білорусі, Казахстану. Однак і тоді принциповою позицією України була незгода з утворенням будь-якого наднаціонального керівного органу.

У наступні роки Росія була змушена розвивати свої інтеграційні проекти без України, намагаючись при цьому гальмувати європейську та євроатлантичну інтеграцію нашої країни. В. Янукович, який у ході виборчої кампанії позиціонував себе як проросійський кандидат, після перемоги на президентських виборах був готовий інтенсифікувати двосторонні відносини, що проявилось у Харківських угодах 2010 р. Однак навіть він опирався безоглядному вступу до ініційованих Росією «союзів» та «просторів». Більше того, задля переобрання у 2015 р. Янукович проголосив курс на підписання Угоди про асоційоване членство та зону вільної торгівлі з Європейським Союзом.

Коли ж у липні 2013 р. стало зрозуміло, що ЄС готовий підписати Угоду, Кремль став чинити потужний тиск на українське керівництво, а також на бізнесові кола. Російські ЗМІ та проросійські організації в Україні гостро критикували асоціацію з ЄС, щоб зірвати підписання Угоди на Вільнюському саміті. Було проведено декілька зустрічей на найвищому політичному рівні, в ході яких російський президент В. Путін вимагав від В. Януковича її не підписувати, а натомість вступити до Митного союзу.

Після відмови В. Януковича підписати Угоду про асоціацію з ЄС Росія розгорнула програму економічної підтримки режиму В. Януковича. Між Україною і РФ було підписано 15 угод, зокрема про кредит у 15 млрд дол., зняття торгових обмежень протягом 2013–2014 рр.,

знижку на газ із 406 дол. за 1 тис. куб. м у 4-му кварталі 2013 р. до 268,5 дол. у 1-му кварталі 2014 р.

В. Путін однозначно негативно сприйняв громадянські акції протесту, які розгорнулися в Україні. Москва вимагала силового розгону Євромайдану. У російських ЗМІ було розгорнуто кампанію по дискредитації українського громадського руху як «екстремістського» і такого, що відбувається «на замовлення та фінансування Заходу». Із підвищенням внутрішньополітичної напруги посилювалася допомога В. Януковичу з боку Росії, причому не тільки шляхом поставок спеціальних засобів для розгону протестів, але й фахівцями зі спецслужб. У листопаді 2014 р. Генеральна прокуратура України заявила, що слідство має інформацію про можливу причетність працівників російських спецслужб до злочинів проти активістів Євромайдану. «Диктаторські закони» від 16 січня 2014 р. також були змавповані з російських законів.

Повалення режиму В. Януковича означало, що Україна остаточно виходить з орбіти російського впливу, й Путін вдався до агресії.

Початок російсько-української війни. Вторгнення у Крим. Першою воєнною ціллю Росії став Кримський півострів. Тут вже були розташовані російські війська відповідно до двосторонніх угод про базування російського Чорноморського флоту. 27 лютого 2014 р. російські військові без розпізнавальних знаків (у західних та українських ЗМІ вони отримали назву «зелені чоловічки», оскільки Росія не визнавала їх своїми військовослужбовцями) заблокували у Сімферополі будівлі Верховної Ради та Ради міністрів. Під дулами автоматів було проведено засідання депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, на якому головою уряду проголосили керівника партії «Русское единство» (за результатами місцевих виборів 2010 р. ця партія набрала мізерні 4,02 % і отримала у кримському парламенті 3 депутатські місця). І вже на 25 травня 2014 р., всупереч українському законодавству, було призначено «референдум» про статус Автономної Республіки Крим. Центральна українська влада не визнала рейдерське захоплення влади у Сімферополі. Натомість російська Державна дума терміново внесла зміни до порядку включення до складу Російської Федерації нових суб'єктів.

Одночасно з політичним переворотом у Криму російські війська розпочали блокування українських військових частин та транспортних шляхів з материкової частини України до півострова. 4 березня 2014 р. В. Путін отримав «згоду» Ради Федерації РФ на застосування регулярних військ на українській території. Натомість українські військові частини на півострові не отримали наказу про збройний опір,

адже на той час ще була віра у можливість розв'язання конфлікту політичними методами. Західні партнери України також недооцінили агресивних намірів Росії. Відтак час на збройну відсіч був згаяний, а українські військові були частково деморалізовані. До того ж принаймні частина військовослужбовців у Криму була попередньо завербована російськими спецслужбами. За зраду військовій присязі у Криму було звільнено понад 12 тис. працівників органів внутрішніх справ, майже 1,5 тисячі співробітників Головного управління СБУ в АРК і управління СБУ в м. Севастополь, понад 400 працівників органів прокуратури.

Росія взяла курс на прискорену анексію Автономної Республіки Крим та м. Севастополь. Запланований на 25 травня «референдум» спочатку був перенесений на 30 березня, а згодом на 16 березня. Також було скориговано й запитання «референдуму». У першому варіанті ставилося запитання: *«Автономна Республіка Крим має державну самостійність та входить до складу України на основі договорів і угод» (так чи ні)?* Однак уже в остаточному варіанті тексту мешканці АРК і м. Севастополь мали здійснити вибір, давши відповідь на такі запитання:

- *«Ви за возз'єднання Криму з Росією на правах суб'єкта Російської Федерації?»*
- *«Ви за відновлення дії Конституції Республіки Крим 1992 року і за статус Криму як частини України?»*

11 березня 2014 р. міська рада Севастополя та захоплена на той час Верховна Рада АРК прийняли Декларацію про «незалежність» Автономної Республіки Крим та м. Севастополь. Конституційний Суд України ухвалив рішення про те, що «референдум» є неконституційним, а його результати не визнає світ. Незаконний «референдум» проводився з численними порушеннями, що було зафіксовано навіть Радою при Президентові РФ з розвитку громадянського суспільства та прав людини (згодом звіт був названий «неофіційним»)¹.

Кримські татари та патріотично налаштовані мешканці Криму бойкотували «референдум». Непрямим доказом фальсифікації його результатів стали показники виборів на півострові у вересні 2014 р., організованих окупаційною владою: була оголошена явка 53,61 % виборців, тоді як у березні вона начебто становила 82,7 %.

¹ Проблемы жителей Крыма [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://www.president-sovet.ru/structure/gruppa_po_migratsionnoy_politike/materialy/problemy_zhiteley_kryma.php

До 21 березня 2014 р. російська влада швидко провела всі формальні процедури щодо «включення» Криму до складу РФ. У відповідь світова спільнота не тільки не визнала анексії Криму, але й запровадила санкції проти кримських компаній та компаній інших країн, якщо б вони здійснювали господарську діяльність на анексованому півострові. Персональні санкції також були застосовані проти політиків та інших осіб, відповідальних за анексію. Окрім того, були застосовані візові обмеження для мешканців Криму. Після окупації Росією півострів зіткнувся й з низкою інших проблем: транспортне сполучення, постачання продуктів харчування, водо- та енергопостачання.

Унаслідок тимчасової окупації Криму на півострові відбулося згорання громадянських свобод. Передусім це стосувалося етнічних українців та кримських татар. Їх звинуватили в «екстремізмі», російські спецслужби проводили обшуки, вилучали українську і кримськотатарську національну символіку, книжки українською та кримськотатарською мовами, було припинено діяльність громадських організацій і засобів масової інформації, заборонено в'їзд на півострів громадським активістам, у тому числі лідерам кримськотатарського народу Рефату Чубарову та Мустафі Джемілеву. Населення примушували відмовитися від українського громадянства на користь російського, були закриті українські школи й класи, факультети української мови у вищих навчальних закладах тощо. Зокрема, Міжнародна правозахисна організація *Human Right Watch* у своєму звіті «Позбавлення прав: порушення у Криму» (листопад 2014 р.) особливу увагу приділила практиці викрадання людей так званою «Кримською самообороною» — незаконним військовим формуванням, що допомагало російським інтервентам захоплювати півострів.

Унаслідок окупації десятки тисяч людей були змушені залишити свої домівки і виїхати з півострова. Таким вимушеним мігрантам із Криму Українська держава надає підтримку, а також допомагає в оформленні судових позовів до міжнародних судів проти Росії та місцевих колаборантів. На суміжних з окупованим півостровом територіях формується додаткова інфраструктура органів державної влади для полегшення взаємодії з українськими громадянами, що залишаються в Криму, тощо.

Вторгнення російських військ і найманців у південні та східні регіони України. Одночасно із подіями у Криму Росія намагалася дестабілізувати ситуацію у східних та південних областях України. Вже з 1 березня проросійські організації розпочали вуличні акції

з вимогами вступу до Митного союзу та з критикою подій у Києві. Проте лише деякі з цих виступів досягали кількості понад тисячу осіб, зазвичай вони збирали не більше кількох сотень. Також здійснювалися спроби захоплення органів державної влади, однак у цілому українським правоохоронцям вдавалося утримувати ситуацію під контролем. Частина провокаторів була заарештована.

Після загарбання Криму Росія перейшла до реалізації проекту «Новоросія». На початку квітня була організована хвиля вуличних акцій, захоплені адміністративні будівлі. У цих антидержавних виступах брали участь не лише місцеві проросійські агенти впливу, але й безпосередньо російські громадяни, у тому числі співробітники російських спецслужб. При цьому змінився характер гасел — вони стали відверто антиукраїнськими та сепаратистськими.

Було проголошено створення Донецької, Луганської та Харківської «народних республік». До цього переліку мали увійти також Дніпропетровська, Одеська та інші області. За задумом Путіна все мало відбутися за кримським сценарієм. Кінцева мета, як було заявлено Росією, полягала у «федералізації» України, що мало б спочатку заблокувати європейську та євроатлантичну інтеграцію України, а потім призвести до її розпаду і поглинання Росією.

Проте завдяки рішучим діям правоохоронців, місцевих еліт та громадських активістів російські плани щодо роздмухування сепаратизму на Харківщині, Дніпропетровщині, Запоріжжі, Полтавщині, Одещині, Херсонщині та Миколаївщині провалилися. Хоча в Одесі справа все ж таки дійшла до зіткнень, які потягли за собою численні людські жертви.

Іншою ситуація була на Луганщині та Донеччині — тут почався «експорт» сепаратизму. Із середини квітня загони терористів почали захоплювати адміністративні будівлі в населених пунктах поза обласними центрами (Слов'янськ, Краматорськ, Красний Лиман і т. д.) та тероризувати місцеве населення.

У таких умовах у середині квітня в. о. Президента України О. Турчинов оголосив проведення антитерористичної операції (АТО). Однак, як з'ясувалося у ході бойових дій, українська система національної безпеки виявилася вразливою. Це було зумовлено, насамперед, тим, що безпекові програми хронічно недоотримували фінансування протягом останніх двох десятиліть, також були виявлені кадрові прорахунки та інші проблеми. Українським військовикам довелося відновлювати свою боєздатність безпосередньо у ході бойових дій. При цьому, на відміну від бойовиків, українські війська уникали

широкомасштабних воєнних операцій, які б призвели до численних втрат серед мирного населення та руйнування інфраструктури.

Значну роль у протидії терористам відіграли добровольчі батальйони, сформовані з активістів Євромайдану й небайдужих громадян. Саме вони наочно продемонстрували, що українське суспільство здатне до найвищих форм самоорганізації. Небаченого масштабу досягло розгортання волонтерського руху задля підтримки українських військових та внутрішньо переміщених громадян із зони Східного фронту. Ідеться не тільки про добровільний збір коштів та матеріальних ресурсів. Ті, хто не мав грошей, намагалися виготовити потрібні для фронту речі власноруч; діти писали листи та передавали військовим власні малюнки тощо.

У травні 2014 р. російськими спецслужбами та місцевими колаборантами було імітовано «референдуми» щодо «державної самостійності» територій, захоплених російськими військами та терористичними організаціями «ЛНР» («Луганська народна республіка») і «ДНР» («Донецька народна республіка»). До «керівництва» цих утворень увійшли також громадяни Росії та вихідці з окупованого Росією молдовського Придністров'я. «ЛНР» та «ДНР» підписали угоду про утворення «конфедеративного Союзу народних республік “Новоросія”». Як засвідчили подальші події, «Новоросія» була мертвонародженим проектом, придуманим російськими політтехнологами, тоді як в історичній пам'яті місцевого населення жодної «Новоросії» немає.

Українська влада повсякчас демонструвала готовність до політичного врегулювання конфлікту. Петро Порошенко, Президент України, обраний на позачергових виборах у травні 2014 р., виступив із мирним планом, що передбачав:

- амністію українським громадянам, непричетним до загибелі військовослужбовців і мирних жителів, та тим, хто не фінансував терористів;
- створення коридору на українсько-російському кордоні для повернення російських військ і найманців додому;
- дострокові місцеві вибори, щоб населення обрало місцеві органи влади;
- децентралізація влади, гарантії вільного використання мов у регіоні, повагу до права місцевих громад на власні особливості історичної пам'яті, пантеон героїв, релігійні традиції, здійснення інвестицій в економічну реконструкцію Донбасу та створення нових робочих місць.

Десантники 95-ї аеромобільної бригади біля міста Слов'янськ, літо 2014 р.
(фото Ів. Богдана, волонтера. Експозиція: «Донбас: війна та мир»)

Однак цей план не влаштовував Росію, і керівники терористичних організацій «ЛНР» і «ДНР» відкинули його. Натомість Росія розгорнула широкомасштабні поставки військового озброєння та військової техніки. На українську територію переправлялися російські бойовики, серед яких були представники радикальних націоналістичних організацій та кримінальні елементи; сепаратисти проходили вишкіл у російських військових таборах. Українські підрозділи опинилися під постійним обстрілом з боку російської території.

17 липня 2014 р. сталася подія, яка вразила весь світ: з російської протиповітряної установки «Бук» був збитий цивільний малайзійський лайнер «Боїнг» з 283 пасажирами та 15 членами екіпажу на борту. Усі, хто був на борту літака, загинули.

Проте навіть в таких умовах на середину серпня 2014 р. українські війська звільнили більшу частину Донбасу, захоплену у квітні—травні російськими військовими підрозділами і терористами.

Пряме військове втручання Росії та переговорний процес. Військова поразка становила внутрішньополітичні ризики

Вибухівка в книзі. Знайдено у Слов'янському районі після звільнення його українською армією.
(фото із сайту Державної служби з надзвичайних ситуацій України.
Експозиція: «Донбас: війна та мир»)

для режиму В. Путіна. Відтак він розпочав погано замасковану військову агресію. Загони сепаратистів були поповнені свіжими бойовиками та новим озброєнням. 24 серпня розпочався контрнаступ російських військ і терористів на півдні Донецької області. Вони захопили прикордонне місто Новоазовськ і загрожували захопити Маріуполь та «пробити» транспортний коридор до Кримського півострова.

Українська армія була виснажена, та попри це все ж здатна закінчити визволення Донбасу від російських військ і терористів. Однак для розгортання повномасштабних бойових дій з регулярною російською армією вона не мала достатнього озброєння.

5 вересня 2014 р. у Мінську (Білорусь) був підписаний протокол про припинення вогню: утворювалася 30-кілометрова зона розмежування, контроль українсько-російського кордону забезпечувався фахівцями ОБСЄ. Після складних переговорів українська влада

зголосилася надати територіям, які на кінець серпня опинилися під контролем «ЛНР» і «ДНР», широке самоврядування і при цьому не припиняти їхнє фінансування. Такий статус надавався на три роки. 7 грудня 2014 р. мали бути проведені місцеві вибори. Верховна Рада України із цього питання ухвалила відповідний закон.

Досягнувши тактичної мети — не допустити військової поразки своїх підрозділів і сепаратистів. Росія зазнала стратегічної невдачі: жодних обмежень на українську зовнішню політику накладати не вдалося, а грудневі місцеві вибори мали показати цілковитий провал проекту «ЛНР» і «ДНР», тим більше «Новоросії». Польові команди бойовиків вийшли з-під контролю так званих урядів «ЛНР» і «ДНР», промислові підприємства зупинилися, населення стрімко зубожіло, почалися перебої з постачанням продовольства. Тому режим Путіна не тільки порушує мінські домовленості, а й посилює свою військову присутність на сході України, ініціює проведення власних «виборів» глав «ЛНР» і «ДНР», а також депутатів «парламентів» із заздалегідь відомими результатами.

У відповідь Верховна Рада України скасувала закон про особливий статус територій, що контролювалися сепаратистами. Було призупинено фінансування бюджетних установ, захоплених державних шахт, а кошти, заплановані на субсидії для місцевого населення, були спрямовані до інших регіонів країни. Навколо захоплених російськими бойовиками та сепаратистами територій зводилися фортифікаційні лінії — українська армія готувалася до відсічі наступу російських військ та бойовиків.

Порушуючи перемир'я, бойовики постійно атакували позиції українських підрозділів. Особливо запеклі бої точилися за Донецький аеропорт. Українські військові виявили настільки велику стійкість, що терористи припустили, що воюють не з живими людьми, а з якимись «кіборгами» (у науковій фантастиці — напівлюдина-напівмашина). Відтоді українських бійців, що захищали аеропорт, називають «кіборгами».

Не припиняло тиснути на Росію і міжнародне співтовариство, посилюючи санкції проти країни-агресора. Такий тиск призвів до падіння цін на нафту, погіршення економічного становища в Росії. Країна опинилася в міжнародній ізоляції й була виключена з «великої вісімки». У цілому на кінець 2014 р. ситуація залишалася вкрай напруженою.

Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом як призвідник Революції Гідності

Пріоритет європейського напрямку зовнішньої політики України зумовлюється історичним розвитком українського народу, як нерозривної складової загальноєвропейської цивілізації. Із перших років після відновлення у 1991 р. незалежності нашої країни європейський напрям став необхідною умовою досягнення стабільності її міжнародного становища та розвитку збалансованих зовнішніх зв'язків. Про незмінність європейського вибору, стратегічний характер відносин Української держави з Європейським Союзом заявляли усі п'ять Президентів України. У Законі України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики» від 1 липня 2010 р. окремо зафіксовано *«забезпечення інтеграції України в європейський політичний, економічний, правовий простір з метою набуття членства в Європейському Союзі»*.

Переговори щодо підготовки Угоди про асоціацію між Україною і ЄС та умов створення зони вільної торгівлі відбувалися упродовж 2007–2012 рр. 30 березня 2012 р. у Брюсселі Угоду про асоціацію було парафовано. Офіційне підписання її тексту призначалося на 28 листопада 2013 р. у Вільнюсі.

Зрив підписання Угоди. Угода про асоціацію стала фактом і чинником вирішального цивілізаційного вибору України. Це, своєю чергою, зумовило з боку Російської Федерації геополітичну, військову і політичну протидію щодо її остаточного підписання та імплементації. 21 листопада 2013 р. у неконституційний спосіб Кабінет Міністрів України ухвалив рішення призупинити підготовку до підписання Угоди. Формальною причиною, яка призвела до зміни рішення, стала незгода Євросоюзу виділити режиму В. Януковича фінансову допомогу в розмірі 20 млрд євро. Проте до початку Вільнюського саміту політичні лідери ЄС все ще сподівалися на підписання Угоди, зазначаючи, що всі виграють від того, що «житимуть в інтегрованому континенті, на якому не буде ліній поділу»¹. Однак, як відомо, В. Янукович угоду не підписав, а розгін учасників протесту проти цього рішення 30 листопада 2013 р. розпочав активну фазу Євромайдану.

¹ Баррозу Ж.М. Від євроінтеграції виграють усі / Ж.М. Баррозу, Г. ван Ромпей // День. — 27 листопада 2013. — С. 3.

19 грудня 2013 р. Рада Європейського Союзу розглянула «українське питання». У висновках Ради йшлося, зокрема, про те, що «Європейський Союз, як і раніше, готовий підписати з Україною Угоду про асоціацію, що включає поглиблену і всеохопну зону вільної торгівлі, як тільки Україна буде готова... Європейський Союз наголошує на праві всіх суверенних держав на прийняття власних рішень у сфері закордонної політики без зовнішнього тиску».

Події кінця 2013 р. продемонстрували неспроможність і непередбачуваність так званої «багатовекторної» зовнішньої політики тодішньої влади. Відмова від Угоди стала першим поштовхом до масових громадських протестів і подальшої політичної кризи в Україні. Водночас Євромайдан засвідчив, що європейські цінності все більше стають консолідаційною ідеєю для українського народу, а європейська інтеграція — найбільш привабливою перспективою для всіх регіонів і різних суспільних груп населення країни. Про це було красномовно сказано у зверненні українського народу до В. Януковича, що пролунало зі сцени Євромайдану в новорічну ніч 2014 року.

Зі свого боку Євросоюз послідовно висловлював підтримку українцям у домаганнях Угоди про асоціацію, закликаючи В. Януковича до пошуку демократичного розв'язання політичної кризи, яке б відповідало сподіванням українського народу.

Підписання Угоди. Після перемоги Євромайдану 20 березня 2014 р. прем'єр-міністр України А. Яценюк підписав політичну частину Угоди про асоціацію між Україною та Євросоюзом. Українській державі пропонували стати «регіональним лідером, з яким пов'язуватимуть свою політику сусідні держави»¹. 27 червня 2014 р. у Брюсселі Президент України П. Порошенко підписав економічну частину Угоди про асоціацію.

У преамбулі до Угоди закріплено такі принципи асоціації: забезпечення прав людини та основних свобод, повага до принципу верховенства права, дотримання суверенітету і територіальної цілісності, непорушності кордонів та незалежності. Серед ключових напрямів політичного співробітництва — забезпечення регіональної безпеки, попередження конфліктів, роззброєння та контроль над озброєннями, боротьба проти тероризму. Угода передбачає лібералізацію торгівлі як товарами, так і послугами, руху капіталів та, до певної міри, робочої сили.

¹ Урядовий кур'єр. — 2 вересня 2014. — С. 1.

Угода ґрунтується на тому, що сторони мають спільні цінності: верховенство права, повагу до демократії, прав людини і її основних свобод. Зокрема пра національних та інших меншин, а також керуються принципами вільної ринкової економіки. Ми маємо запровадити норми, котрі діють у ЄС.

8 ВИГОД ДЛЯ УКРАЇНИ

1. ЗМЕНШЕННЯ КОРУПЦІЇ

Кожен розділ Угоди спрямований на боротьбу з корупцією в державній та приватній сфері. Знижч будуть посилені управлінні державними фінансами та плануванні функцій КСУ і Рахункової палати.

2. ПОСИЛЕННЯ ЗАХИСТУ СПОЖИВАЧІВ

Вводяться європейські стандарти контролю якості продукції. Лікарства, мита на імпорту, українські товари стануть максимально безпечними та продаватимуться на європейських ринках. Українці отримають дешевіші європейські товари. Споживачі зможуть легше відслідкувати недобросовісних виробників компенсацію.

ФАКТ Дві третини українського молока не відповідає стандартам якості ЄС.

3. ЕКСПОРТ В ЄС: ТОВАРИ

До 383 млн. євро щороку зможе заробити Україна за рахунок скасування ввізних мит до ЄС. На 83% українських С/Т товари запровадуються нульова ставка з порогового дня дії Угоди. Пришвидчується процедура сертифікації при вивозі на ринки ЄС.

4. ЕКСПОРТ В ЄС: ПОСЛУГИ

Українські компанії зможуть надавати послуги громадянам ЄС, для чого матимуть право відправляти своїх фахівців у ЄС. Українці зможуть відкривати філії у країнах ЄС, українські інвестиції в ЄС отримають додатковий захист. Проте Угода встановлює і обмеження на експорт послуг.

7. ДОВКІЛЛЯ СТАНЕ ЧИСТІШИМ І БЕЗПЕЧНИШИМ

Вводяться нові стандарти якості повітря та води, змінюється методи контролю стану довкілля, управління сміття: збільшення та переробка сміття. Українські підприємства за 4-5 років мають зробити свої виробництва безпечними.

ФАКТ

За час незалежності України більшість підприємств не модернізували систему очищення викидів у повітря.

8. КОСМОС, НАУКА І ТЕХНОЛОГІЇ. ІНФОРМАЦІЙНЕ СУСПІЛЬСТВО

Ми разом працюватимемо над створенням європейської навігаційної системи – конкурента GPS. ЄС користуватиметься нашими технологіями ракетобудування. Українські вчені будуть залучені до європейського дослідницького простору. Українці і активно розвиватиметься 3G інтернет, збільшиться пропускна здатність мобільного інтернету.

5. ПЕРЕВАГИ ДЛЯ МАЛОГО ТА СЕРЕДЬНОГО БІЗНЕСУ

В Україні знову стане вигідно виробляти товари. Безпечна продукція не буде сертифікуватися взагалі. Скасовуються і ОСТ і технічні умови. Імпортери зможуть легше оформлювати товари на митницю, митна вартість визначатиметься по контракту.

ФАКТ

Зараз товари вигідніше виробляти в Китаї, ніж в Україні.

6. СОЦІАЛЬНА ПОЛІТИКА. ОСВІТА.

Вводяться додаткові 4 дні відпустки. Забороняється платити жінкам менше, ніж чоловікам. Досконаліється система первинної медичної допомоги. Начальні програми у вузах і ПТУ будуть співмірні з програмами у вузах ЄС. Українські дипломи і кваліфікації для доступу до роботи визначатимуться у ЄС.

МИТНИЙ СОЮЗ VS УГОДА ПРО АСОЦІАЦІЮ

Митні ставки з країнами Митного союзу вже скасовані. Отже МС не може нічого запропонувати Україні, крім теоретично дешевого газу. Угода про Асоціацію скасовує мита з ЄС, запроваджує соціальні, освітні та екологічні стандарти, зменшує корупцію та посилює конкуренцію.

Вісім вигід України від Угоди про асоціацію з Європейським Союзом
(матеріали із сайту texty.org.ua)

Частина угоди «Фінансове співробітництво» окреслює механізм надання Україні фінансової допомоги, порядок моніторингу та оцінки ефективності використання коштів.

Відповіддю керівництва Російської Федерації, що вбачало для себе загрозу в євроінтеграції України, на підписання Угоди стало обмеження доступу українських товарів на російський ринок, а також політика непрямом тиску на європейські структури з метою загальмувати реалізацію євроінтеграції України. Зокрема, Росія наполягала на виключенні з Угоди, а саме з частини про створення зони вільної торгівлі з Україною, 20 % українських товарів¹. Такі дії режиму Путіна мали певний успіх: у вересні 2014 р. Євросоюз і Україна домовилися відкласти на рік імплементацію частини Угоди про створення зони вільної торгівлі між Україною та ЄС.

¹ День. — 3-4 жовтня 2014. — С. 3.

Президент Європейської комісії Жозе Мануель Баррозу, Президент України Петро Порошенко, Президент Європейської Ради Герман ван Ромпей під час підписання Угоди про асоціацію між Європейським Союзом і Україною, 27 червня 2014 року.
(фото з офіційного сайту Президента України)

16 вересня 2014 р. Верховна Рада України та Європейський парламент одночасно ратифікували Угоду про асоціацію між Україною та Європейським Союзом. За це проголосувало 355 народних депутатів України. У заяві «Про європейський вибір України» зазначалося, що «Верховна Рада України розглядає ратифікацію Угоди про асоціацію не лише як стимулюючий фактор для здійснення подальших реформ в Україні, але і як черговий крок на шляху до досягнення кінцевої мети — набуття повноправного членства в Європейському Союзі»¹.

Політична складова Угоди про асоціацію набула чинності 1 листопада 2014 р., а економічна — 1 січня 2016 р.

¹ Порошенко обговорив ситуацію на Україні з новою главою Єврокомісії [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.interfax.ru/world/404878><http://www.interfax.ru/world/404878>

Український прапор над бойовою позицією
(фото газети «Сегодня»)

Президент Європейської Ради Герман ван Ромпей, коментуючи ратифікацію Угоди, зазначив: «Наша мета — мати вільну, проєвропейськи думаючу демократичну Україну, яка має добрі відносини з Росією. З нашого боку ми будемо поводитися з Росією як із сусідом, але умов для цього ще немає».

Крім зони вільної торгівлі, Угодою передбачено співробітництво в інших сферах. Результатом такої співпраці має стати підвищення якості української продукції та кращий захист інтелектуальної власності, чистіше повітря, лібералізований енергетичний ринок, самоврядування за європейською моделлю та ефективна боротьба з корупцією і відмиванням грошей. На впровадження цих стандартів відводиться до десяти років.

Імплементація Угоди. 1 листопада 2014 р. розпочалося тимчасове (до того, як завершиться процес ратифікації Угоди всіма 28 країнами-членами Європейського Союзу) застосування Угоди про асоціацію між Україною та Євросоюзом. Торговельні статті Угоди передбачають створення глибокої і всеосяжної зони вільної торгівлі й за змістом становлять 80 % її тексту. Відтак український бізнес має нагоду скористатися з відкриття ринків ЄС, а українські

споживачі — з безмитного імпорту до країни європейських товарів. Українські підприємства отримали на європейському ринку автономні преференції, тобто для них були зменшені митні збори, у той час як Україна зберегла мита на європейські товари. Однак при цьому українська продукція має відповідати стандартам безпеки.

Імплементация Угоди про асоціацію стане передумовою до зниження цін, удосконалення методів управління, поліпшення якості послуг, розвитку транзитного потенціалу України, поліпшення іміджу країни та зростання довіри до неї, стимулюватиме появу нових ринків збуту української продукції, причому не лише на ринку ЄС, а й у країнах Азії, Африки та Латинської Америки, збільшення інвестицій в українську економіку.

В історичному контексті Угода про асоціацію є доленосним викликом для українського суспільства на здатність одночасно здійснювати європейські реформи і реінтеграцію Донбасу й Криму. Розв'язання цих стратегічних завдань здатне привести до повноправного членства України у Євросоюзі.

Додаткова література

Наукове осягнення подій 2013–2014 рр. тільки розгортається, але стрімко набирає обертів. Для більш глибокого осягнення проблеми та її контексту пропонуємо звернути увагу на такі роботи.

1. Верменич Я. В. Зміни адміністративно-територіального устрою України ХХ–ХХІ ст. [Електронний ресурс] / Я. В. Верменич, О. В. Андрощук. — К. : Інститут історії України, 2014. — 182 с. — Режим доступу : <http://history.org.ua/?litera&id=9676&navStart=25>
2. Крим: шлях крізь віки. Історія у запитаннях і відповідях [Електронний ресурс]. — К. : Інститут історії України, 2014. — 456 с. — Режим доступу : <http://history.org.ua/?litera&id=9550&navStart=41>
3. Кульчицький С. Новітня історія України (2010–2014). Додаток до підручника для 11-го класу загальноосвітніх навчальних закладів // Історія України. — № 21 (829). — Листопад 2014. — С. 5–14.
4. Підручник з історії: проблеми толерантності : метод. посіб. для авторів та редакторів видавництва / авт. кол.: Касьянов Г. В., Полянський П. Б., Гирич І. Б. та ін. — Чернівці : Букрек, 2012. — 128 с.
5. Серія «Студії з регіональної історії України. Степова Україна» (постійно поповнюється) [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://>

history.org.ua/?searchByPart=%D0%A1%D1%82%D1%83%D0%B4%D1%96%D1%97%20%D0%B7%20%D1%80%D0%B5%D0%B3%D1%96%D0%BE%D0%BD%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%BE%D1%97%20%D1%96%D1%81%D1%82%D0%BE%D1%80%D1%96%D1%97&isInst=1&bib_nazva&general

6. Схід і Південь України: час, простір, соціум : у 2 т. Т. 1. [Електронний ресурс]. — К. : Інститут історії України НАН України, 2014. — 378 с. — (Серія «Студії з регіональної історії»). — Режим доступу : <http://history.org.ua/?litera&kat=5&id=9671>

7. Турченко Г. Проект «Новоросія»: 1764–2014 рр. Ювілей на крові / Г. Турченко, Ф. Турченко. — Запоріжжя, 2014. — 115 с.

Крім того, рекомендуємо до вашої уваги сайти історичної тематики, де регулярно публікуються роботи фахових істориків з питань новітньої історії України та дотичних до неї проблем вітчизняної історії:

[Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://history.org.ua/> — сайт Інституту історії України НАН України;

[Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://likbez.org.ua/> — довідник і форум-обговорення фаховими істориками спірних питань українсько-російських історичних відносин.

Навчальне видання

**Головко Володимир
Палій Олександр
Черевко Оксана
Янішевський Сергій**

РЕВОЛЮЦІЯ ГІДНОСТІ 2013-2014 рр. ТА АГРЕСІЯ РОСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ

Науково-методичні матеріали

*За загальною редакцією
кандидата історичних наук
Павла Полянського*

Рекомендовано Міністерством освіти і науки України

За достовірність поданих матеріалів відповідають автори

Видання підготовлене до друку в НМЦ видавничої діяльності
Київського університету імені Бориса Грінченка

Завідувач НМЦ видавничої діяльності *М.М. Прядко*
Відповідальна за випуск *А.М. Даниленко*
Над виданням працювали: *Л.В. Потравка,*
Т.В. Нестерова, О.Д. Ткаченко

Поліграфічна група: *А.А. Богадельна, Д.Я. Ярошенко,*
О.М. Дзень, Г.О. Бочарник, В.В. Василенко

Підписано до друку 19.05.2015 р. Формат 60х84/16.
Ум. друк. арк. 2,1. Обл.-вид. арк. 1,65. Наклад 300 пр. Зам. № 5–071.

Київський університет імені Бориса Грінченка,
вул. Бульварно-Кудрявська, 18/2, м. Київ, 04053.
Свідectво суб'єкта видавничої справи Серія ДК № 4013 від 17.03.2011 р.

Попередження! Згідно із Законом України «Про авторське право і суміжні права» жодна частина цього видання не може бути використана чи відтворена на будь-яких носіях, розміщена в мережі Інтернет без письмового дозволу Київського університету імені Бориса Грінченка й авторів. Порушення закону призводить до адміністративної, кримінальної відповідальності.